

УДК 338.439.5

Розвиток ринку рибних продуктів в Україні

Анотація. Проведено системний аналіз обсягів рибальства і аквакультури, висвітлені питання співвідношення імпорту та експорту рибної продукції в Україні, а також асортименту рибної сировини та харчової продукції. Показано, що в Україні є сировинні можливості для збільшення повноцінної харчової продукції з прісноводної риби, зокрема за рахунок впровадження інноваційних технологій пресервіє функціонального призначення.

Ключові слова: ринок, водні живі ресурси, експорт, імпорт, рибальство, аквакультура, асортимент рибних продуктів.

Abstract. A systematic analysis of the volume of fisheries and aquaculture, highlights the relationship between imports and exports of fish products in Ukraine, as well as the range of fish raw materials and food products. It is shown that in Ukraine there are opportunities to increase raw food full of freshwater fish, including through the introduction of innovative technology preserves functionality.

Key words: market, aquatic living resources, exports, imports, fisheries, aquaculture, fishery products range.

Н. ГОЛЕМБОВСЬКА, здобувач
Т. ЛЕБСЬКА, докт. техн. наук
Національний університет
біоресурсів
і природокористування України

Аналіз результатів досліджень стану і перспектив ринку рибної сировини в Україні свідчить про стрімку зміну обсягів вилову морської риби і незначне збільшення масової частки прісноводних об'єктів аквакультури. Це призвело до того, що норма споживання рибних продуктів в Україні далека від рекомендованих значень ФАО/ВОЗ [2]. Також із прісноводних об'єктів аквакультури України домінуюча частина риби реалізується в живому

і охолодженому стані, що не відповідає сучасним технологіям у світі, які дають змогу розширити асортимент харчової продукції з використанням біотехнологічних способів і створення харчових продуктів із заданими властивостями харчової і біологічної цінності [1].

Таким чином, у сучасних умовах особливої актуальності набуває проведення досліджень ринку рибної сировини, асортименту рибної продукції в Україні та висвітлення перспективних напрямів технологій рибних харчових продуктів з метою забезпечення населення повноцінними харчовими продуктами.

Мета досліджень полягала в

оцінці стану та перспектив розвитку ринку рибної сировини і продукції в Україні.

Об'єкт дослідження: сировина рибної промисловості в Україні, масова частка імпорту та експорту рибної продукції, асортимент рибної продукції в Україні, перспективи його розвитку.

Предмет дослідження: стан рибної сировини в Україні, співвідношення та структура імпорту та експорту рибної сировини і продукції, асортимент рибної продукції і перспективи його розширення.

Завдання дослідження:

- провести аналіз стану сировини рибної промисловості в Україні;

- визначити структуру та співвідношення імпорту й експорту рибної сировини, продукції в Україні;

- дослідити асортимент рибної сировини і продукції в Україні.

В Україні останнім часом відмічається тенденція до зменшення обсягів вилову риб і морепродуктів. Характеристика динаміки вилову рибної сировини в Україні за останні 20 років наведена на рис. 1.

Океанічний промисел риби за всі розглянуті нами роки значно перевищував добування всіх видів гідробіонтів в Азово-Чорноморському басейні і внутрішніх водоймах.

За період 1995-2009 рр. вилов риби й інших водних живих ресурсів в країні скоротився майже вдвічі. Це сталося, в основному, за рахунок зменшення вилову океанічної риби у виняткових економічних зонах інших держав та скорочення обсягів вилову у внутрішніх водоймах. Спричи-

живання в їжу і 25,3% загального об'єму рибної продукції [2].

Розглядаючи склад сировинної бази сучасного рибальства за групами промислових гідробіонтів, можна відзначити, що переважна частина представлена морськими рибами - трісковими, оселедцевими, анчоусовими, скумбрієвими, ставридовими, корюшковими (мойва), тунцевими, камбаловими, з них 40% - океанічний оселедець, японська скумбрія, мойва, тріска, минтай та перуанський анчоус (рис. 2).

Промисловий вилов морепродуктів (молюсків, ракоподібних) приблизно в 10 разів менше порівняно з добуванням риби. Масова частка водоростей серед морепродуктів - 1 %.

Сучасний вітчизняний ринок рибної продукції ще не досяг рівня 1990 року, проте значно збільшився порівняно з 1992-1995 роками. Екс-

на мойву, салаку, кільку і скумбрію. Решта - на палтус, тріску, сьомгу, осетра, форель та інші. Серед морепродуктів найбільшу питому вагу займають креветки, на другому місці - кальмари, а потім мідії, восьминоги і ракоподібні.

Зростання споживання риби та рибної продукції населенням стало можливим як завдяки збільшенню постачання на внутрішній ринок риби та морепродуктів власного виробництва за рахунок зменшення експорту з 169 тис. т у 1995 році до 32,3 тис. т у 2003 році, так і збільшенню імпорту з 48 тис. т у 1995 р. до 252,1 тис. т у 2003 р. [1, 2].

У структурі імпорту більше 94 % становить ввезення мороженої рибної продукції. У сортовому складі імпортованої риби в Україні у 2003 році перевагу має оселедець, ввезення якого сягає 56 %. Серед інших видів - скумбрія, минтай, сардини, шпроти та інші [1].

Таким чином, український ринок залишається відчутно імпортозалежним. Свіжа та заморожена риба з Норвегії досягає 92-94% і представлена головним чином океанічними видами: оселедцем, мойвою, скумбрією і лососевими. Крім того в Україну завозять готову або консервовану рибу, а також продукти із сурімі, основними постачальниками яких є Естонія, Росія, Китай та інші країни [8].

За 2010 р. було експортовано рибопродукції 63650,1 т вартістю 65579,9 тис. доларів США, яка представлена копченими морськими прісноводними рибами вітчизняного виробництва та ікрою осетрових та інших риб [10], але ці поставки поодинокі і не мають істотного впливу на ринок (рис. 4).

Найбільшу кількість риби й морепродуктів Україна експортує до країн СНД (приблизно 95 % від загального експорту). Основними споживачами риби є Російська Федерація, Казахстан, Молдова та Польща.

Аналіз даних українського ринку риби і морепродуктів свідчить, що власна сировинна база з кожним роком вичерпується, тому виходом із занепаду може стати розвиток власної аквакультури, розробка та

Мета досліджень полягала в оцінці стану та перспектив розвитку ринку рибної сировини і продукції в Україні.

нили таку ситуацію різні фактори: зношеність національного риболовецького флоту, застаріла матеріально-технічна база, недосконалі технології, нераціональне використання існуючих виробничих потужностей, а також недостатній рівень інвестування у розвиток аквакультури [4].

В Україні у 2010 році з істівних рибопродуктів найбільше (46,9%) становила жива, свіжа або охолоджена риба; далі заморожена риба (29,3%), пресерви (14,0%) і оброблена (в'ялена, копчена тощо) риба (9,8%). Заморожування - основний метод переробки риби для людського споживання: у 2010 році на його частку припадало 55,2% загального об'єму переробленої риби для

перти відзначають значне зростання споживання риби й морепродуктів і риба залишалася та продовжує залишатися смачним, поживним, безпечним і тому охоче споживаною стравою [1].

За оцінкою ФАО, рівень споживання риби та рибопродуктів у європейських країнах сягає: в Австрії - 11 кг, Німеччині та Нідерландах - 15, а в Іспанії та Португалії - від 40 до 60 кг, Японії - близько 70 кг [2], тоді як в Україні ще не забезпечує наявну потребу населення.

Характеристика динаміки споживання рибної продукції в Україні наведена на рис. 3.

Смаки українців доволі консервативні. Майже 40 % припадає на оселедець, 10 % - на хек, по 5 % -

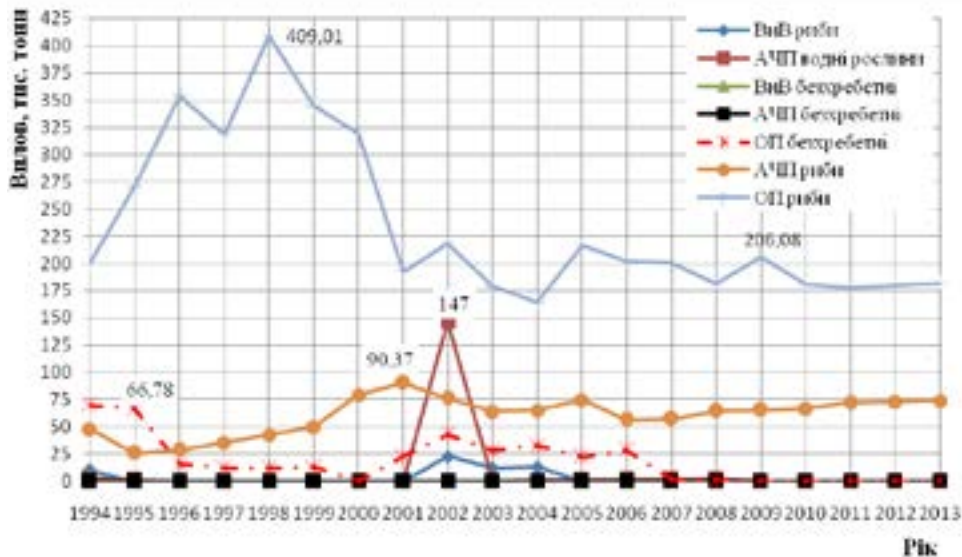

Рис.1. Динаміка вилову гідробіонтів в Україні за останні 20 років (ВнВ – внутрішні водойми; АЧП – азово-чорноморський промисел; ОП – океанічний промисел) [3]

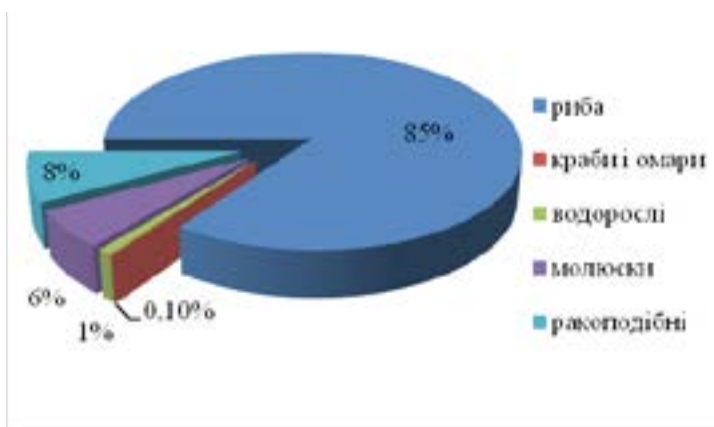

Рис. 2. Структура промислу гідробіонтів [3]

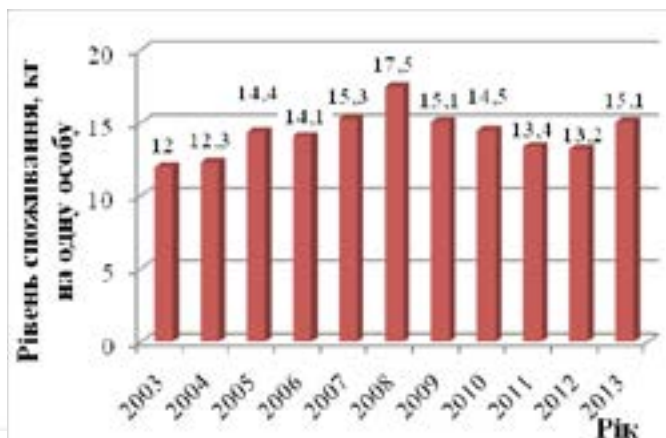

Рис. 3. Динаміка споживання основних рибних продуктів харчування населенням України [1]

впровадження інноваційних технологій переробки.

Наявність водного фонду для вирощування об'єктів аквакультури перевищує 1 млн. га; із них водосховищ – близько 800 тис. га, ставів – 122,5 тис. га, озер – 86,5 тис. га, водойм-охолоджувачів – 13,5 тис. га, інших категорій – 6 тис. га. За наявністю водного фонду Україна посідає друге (після Росії) місце в Європі.

Традиційно основними об'єктами ставового рибництва в Україні є короп і рослиноїдні риби (білий і строкатий товстолобики, білий амур), які становлять понад 95% загальних обсягів товарного вирощування риби [11].

Найбільше виробництво прісноводної аквакультури в Україні здійснюється державно-колективним об'єднанням «Укррибгосп». До його складу входить понад 110 підпри-

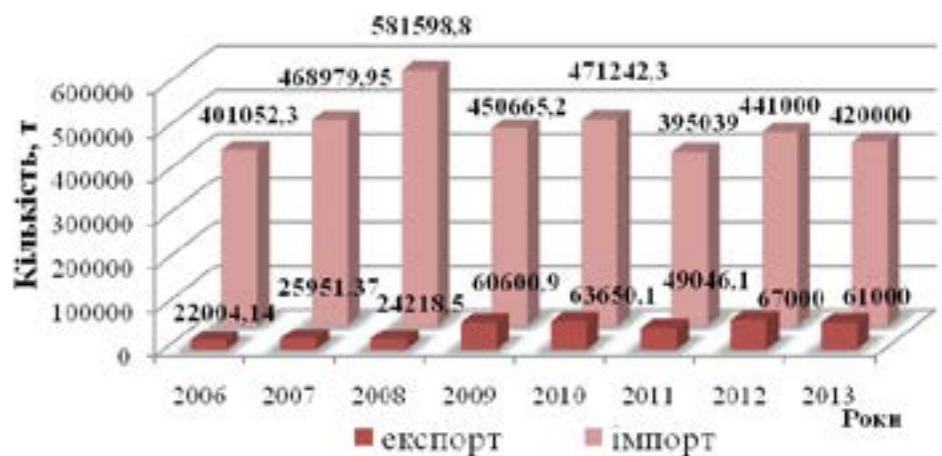

Рис. 4. Співвідношення імпорту та експорту риби та рибопродукції [9]

ємств та організацій з розведенням та вирощуванням риби. Головними об'єктами аквакультури є українські породи коропів – луската й рамчаста, що включають 7 внутріш-

ньопородних типів; у західних областях культивуються амурський сазан та його гібрид з коропом. У ставковій полікультурі широко представлені білий та строкатий товстолобик і їхні гібриди, білий амур, також здійснюються роботи з розведення веслоноса та раків.

За останні роки більш як наполовину зросли обсяги вирощування осетрових (російський та сибірський осетри, стерлядь, веслоніс) – 30 т та лососевих (форелі) – 268 т. Також необхідно враховувати, що доволі значна частка господарств та приватних підприємств, які займаються

рибогосподарською діяльністю, не звітують у статистичні органи і можна припустити, що не враховується щороку від 20 до 40 тис. т. товарної риби.

Консервне та пресервне виробництво з риби та морепродуктів здійснюють в Україні близько 150 підприємств різних форм власності, загальний асортимент яких сягає до 3000 найменувань.

Випуск харчової рибної продукції за 2011 рік досяг 138,8 тис. тонн.

Тим часом, за даними Priority Consulting, якщо в 2007 р. було вироблено 35,3 тис. т рибних готових продуктів, а пресервів - 11 тис. т, то за підсумками 2011 р. 18,9 тис. т і 8,6 тис. т відповідно.

Серед постачальників традиційно лідирують прибалтійські країни: Естонія, яка в 2008 році завезла 18,06 тис. т, і Латвія – 7,1 тис. т. Велика частина консервів завозилася також з Росії – 7,7 тис. т і Білорусі – 5,7 тис. т [14].

За рахунок збільшення власної переробки частка імпортованих рибних консервів в останні роки помітно скоротилася: вітчизняної продукції в роздрібній торгівлі в чотири рази більше, ніж зарубіжної.

Асортимент рибної продукції відображає стан та рівень впровадження технологій переробки

сировини. Власні дослідження асортименту рибної продукції на прикладі супермаркетів «Дари моря» і «NOVUS» (рис. 5) виявили наступне: домінуючі види асортименту продукції представлені з морських видів риб і морепродуктів. Серед продуктів, готових до харчування, пресерви представлені лише продукцією з морських видів. Обумовлено це тим, що морські види риб містять активний комплекс протеолітичних ферментів, які беруть участь у дозріванні пресервів і формуванні привабливих споживчих властивостей.

Як видно з рис. 5 даний асортимент пресервів представлений переважно з морських видів риб (оселедця, скумбрії), які містять активний комплекс протеолітичних ферментів, значну кількість ліпідів, повноцінний білок, макро- і мікроелементи.

З урахуванням того, що ринок сировини в Україні та перспективи його розвитку пов'язані з вирощуванням прісноводних риб, особливе значення у зв'язку з цим набуває розробка та впровадження новітніх технологій

рибних продуктів з власної сировини.

Ринок сировинних ресурсів в Україні щорічно зростає у внутрішніх водоймах і потребує дедалі більшої уваги та впровадження нових заходів з метою розширення асортименту.

Висновки

Аналіз результатів досліджень стану і перспектив ринку рибної сировини і продукції в світі і в Україні свідчить про зниження об'ємів вилування морської риби і збільшення масової частки прісноводних об'єктів аквакультури

Український ринок риби і морепродуктів імпортозалежний. За підсумками минулого року постачання риби в Україну скоротилось.

Асортимент рибної продукції представлений традиційними харчовими продуктами, серед яких відсутнє пресервне виробництво з прісноводних риб. В Україні є сировинні можливості для збільшення повноцінної харчової продукції з прісноводної риби, зокрема за рахунок впровадження інноваційних технологій пресервів функціонального призначення.

Література

1. Соловійов І.О., Сергєєва Ю.А., Денєжкіна Є.С. Ринок риби: вивчення проблематики споживання населенням продовольчих товарів – Маркетинг в Україні. – 2005. – №2. – С. 8–14.
2. Департамент риболовства і аквакультури ФАО (електронний ресурс) – Режим доступу: <http://www.fao.org>

3. Михнева Е.Г., Лебская Т.К. Рынок рыбы, морепродуктов в Украине и перспективы его развития – Продовольча індустрія АПК. – 2012. – № 3. – С. 8-11.
4. Ємцев В.І. Счасний стан та конкурентоспроможність рибної галузі в Україні – Наукові праці НУХТ. – 2010. – №33. – С. 132-134.

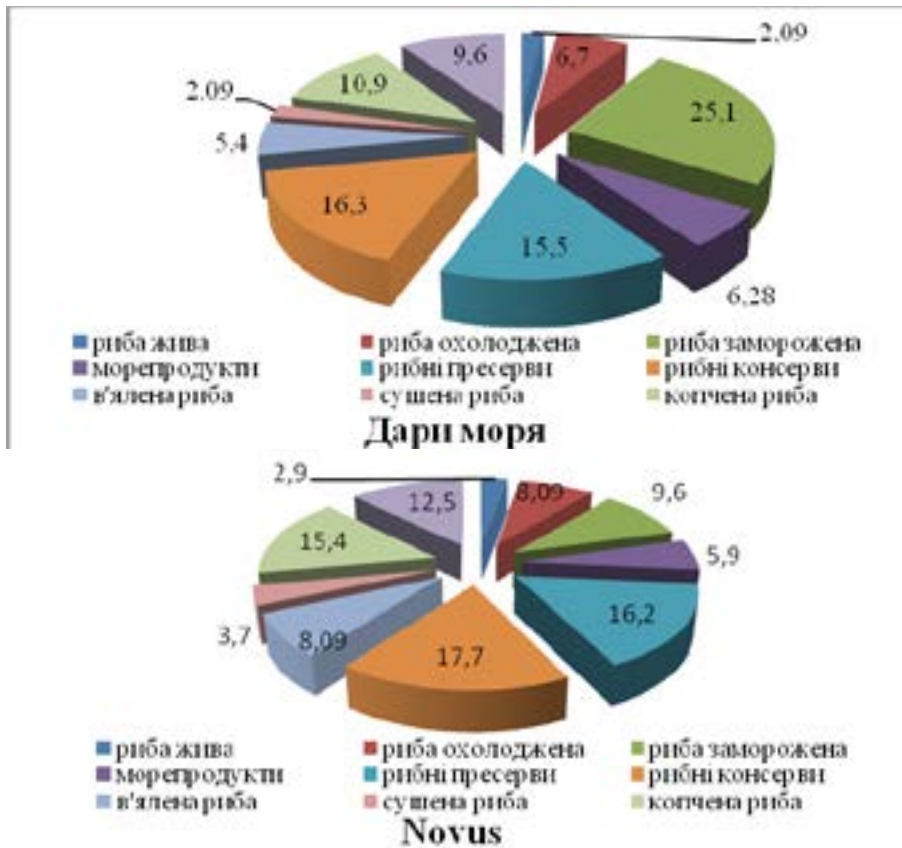

Рис. 5. Асортимент продукції супермаркетів у відсотковому співвідношенні

5. Державна служба статистики України (електронний ресурс) – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

6. Алимов С.І. Рибне господарство України: стан і перспективи – К.: Вища освіта, 2003. – С. 335.

7. «Не хлібом єдиним...» // Всеукраїнський загальнополітичний освітянський тижневик Персонал плюс – №15 (472) 11-17 квітня 2012 року. — Режим доступу: <http://www.personal-plus.net/472/9087.html>.

8. Український ринок риби (електронний ресурс) –

Режим доступу: <http://ibcontacts.com.ua/ua/ukrayinskyi-rynok-ryby>.

9. Шкарупа О.В., Пличко В.Ф., Кожушко А.В. Современное состояние рыбной отрасли в Украине – Рибогосподарська наука України. – 2010.– № 4.– С.30-36.

10. Вдовенко Н.М. Сучасний стан та напрями розвитку рибного господарства в Україні – Економіка АПК. – 2010. – №3.

11. Смирнюк Н.І., Буряк І.В., Марценюк Н.О. Забезпеченість населення України рибою та рибною продукцією на сучасному етапі становлення ринкових відносин – Рибогосподарська наука України. – 2007. – № 1. – С.76-82.

12. Щодо показників вилову та вселення риби, інших водних біоресурсів підприємствами рибної галузі за 2011 рік. – Режим доступу: http://darg.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=248:111&catid=23:2011-07-05-21-46-50&Itemid=48.

13. Досягнення Державного агентства рибного господарства України за два роки, станом на 21.06.2012 (електронний ресурс) – Режим доступу: http://rivneruboohorona.io.ua/s218113/dosyagnennya_derjavnogo_agenstva_ribnogo_gospodarstva_ukraeni_za_dva_roki_stanom_na_21.06.2012.

14. Доля пресервов на рибному ринку продовжує зростати (електронний ресурс) – Режим доступу: <http://markets.eizvestia.com/full/dolya-preservov-na-rybnom-rynke-prodolzhaet-velichivatsya>.

15. Рыбная отрасль Украины: состояние и перспективы (електронний ресурс) – Режим доступу: <http://edab2b.com/opinions/rybnaya-otrasl-ukrainy/>.

